

**Agnieszka Brelik, Małgorzata
Bogusz**

**Wykorzystanie środków
pomocowych z UE przez właścicieli
gospodarstw agroturystycznych**

Ekonomiczne Problemy Usług nr 89, 31-39

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AGNIESZKA BRELIK

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie

MAŁGORZATA BOGUSZ

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW POMOCOWYCH Z UE PRZEZ WŁAŚCICIELI GOSPODARSTW AGROTURYSTYCZNYCH

Wprowadzenie

Unia Europejska jest jednym z największych producentów rolnych na świecie, a przychody z produkcji żywności to jedna z podstawowych pozycji w budżetach państw członkowskich¹. Obszary wiejskie zamieszkuje ponad 55% ludności, a zajmują one prawie 90% powierzchni UE. Z uwagi na rolę rolnictwa w Unii Europejskiej jest to obszar szczególnej ochrony wspierany w ramach Wspólnej Polityki Rolnej (WPR), realizowanej w ramach dwóch filarów. Pierwszy z nich obejmuje wspieranie sektora rolnego przez płatności bezpośrednie i rynkowe; drugi, tzw. instrumenty towarzyszące WPR zawarte obecnie w Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW 2007–2013).

Po akcesji Polski do Unii Europejskiej rolnicy i mieszkańcy terenów wiejskich korzystają ze środków pomocowych Unii Europejskiej. Wykorzystanie wsparcia finansowego jest zróżnicowane w kraju i zależy od wielu uwarunko-

¹ Szerzej na ten temat piszą A. Czyżewski, A. Poczta-Wajda, A. Sapa, *Przepływy finansowe między Polską a Unią Europejską w ramach Wspólnej Polityki Rolnej na tle wyników ekonomicznych rolnictwa*, „Wieś i Rolnictwo” 2010, nr 2 (147), s. 109–122; A. P. Wiatrak, *Analiza kierunków rozwoju obszarów wiejskich w UE oraz uwarunkowań ich zmian. Agroekonomia w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Zeszyty Naukowe nr 150, Poznań 2010, s.160–175.

wań. Ze względu na fakt, że głównym czynnikiem mobilizującym do podejmowania działalności pozarolniczej, w tym również turystycznej, jest zdobycie dodatkowych dochodów, kompensujących niedostatecznie wpływy pieniężne z produkcji rolniczej, autorzy podjęli próbę identyfikacji wykorzystania środków pomocowych z UE przez właścicieli gospodarstw rolnych prowadzących działalność agroturystyczną w województwie zachodniopomorskim.

1. Środki pomocowe Unii Europejskiej

Agroturystyka traktowana jest jako działalność turystyczna funkcjonująca przy gospodarstwach rolnych². Z jej rozwojem łączy się nie tylko tworzenie oraz unowocześnienie infrastruktury technicznej i społecznej na wsi, które powoduje zmniejszenie izolacji ludności wiejskiej, czyniąc tę społeczność bardziej postępową, nowoczesną i otwartą³. Z rozwojem agroturystyki wiąże się również rozwiązanie, przynajmniej częściowo, podstawowych kwestii trapiących współczesne rolnictwo i gospodarstwa rolne, w szczególności poprawienie sytuacji dochodowej⁴.

Jak wynika z badań budżetów gospodarstw domowych przeprowadzonych przez GUS w 2005 r., różnice w poziomie uzyskiwanych dochodów w gospodarstwach domowych osób utrzymujących się z pracy w gospodarstwie rolnym i osób utrzymujących się z pracy najemnej są znaczące. W gospodarstwach rolników dochód na osobę jest niższy o ok. 20%.

Najpowszechniej występującą formą działalności gospodarczej na obszarach wiejskich w Polsce jest rolnictwo. Liczba gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wynosiła 1786,7 tys., w tym 1782,3 tys. stanowiły gospodarstwa indywidualne. Biorąc pod uwagę prowadzenie działalności rolniczej w 2005 r. 2 476 474 gospodarstw prowadziło działalność rolniczą w tym 1708,1 tys. gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

² Według GUS za gospodarstwo rolne uważa się gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych od 0,1(ha) oraz gospodarstwo rolne osoby nieposiadającej UR lub posiadającej UR o powierzchni mniejszej niż 0,1 ha, które ma co najmniej: 1 sztuk bydła lub (i) 5 sztuk trzody chlewnej albo 1 lochę lub (i) 3 sztuk owiec bądź kóz (i) 1 konia lub (i) 30 sztuk drobiu lub (i) 5 sztuk samic zwierząt futerkowych (w tym królików) lub (i) 1 pień pszczeli; *Rocznik Statystyczny 2007*.

³ M. Dębniwska, M. Tkaczuk, *Agroturystyka koszty ceny efekty*, POLTEXT, Warszawa 1997, s. 7.

⁴ M. Sznajder, L. Przezbórska, *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006.

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej, objęcie polskiego rolnictwa mechanizmami Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) i specyfika obszarów wiejskich województw stanowi duże wyzwanie dla rolników, dla których właściwe wykorzystanie pomocy jest najważniejszą sprawą w dążeniu do dywersyfikacji działań w gospodarstwach rolnych tego terenu i sprostaniu konkurencji na wspólnym rynku europejskim⁵.

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (PROW 2007–2013) jest podstawowym instrumentem wsparcia przekształceń strukturalnych, ekonomicznych i społecznych w rolnictwie i przetwórstwie produktów rolnych w nowym okresie programowania, finansowanym z udziałem środków UE⁶. Inwestycje na turystykę wiejską są możliwe w ramach Osi 3 „Jakości życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej”, a w szczególności działania „Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej”⁷.

Podstawowym celem Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 jest realizacja koncepcji wielofunkcyjności rolnictwa i obszarów wiejskich. Zakłada ona wzmocnienie ekonomiczne gospodarstw rolnych i wzrost konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, z jednoczesnym zapewnieniem instrumentów na rzecz różnicowania działalności gospodarczej w celu pozyskania i stworzenia alternatywnych źródeł dochodów mieszkańców wsi⁸.

Płatności w ramach stosowanego w Polsce od 2004 r. systemu jednolitej płatności obszarowej (SAPS) podlegają stopniowemu dochodzeniu do poziomu stosowanego w krajach UE-15 (tzw. zasada *phasing-in*). Jednocześnie, Polska podjęła decyzję o uzupełnianiu jednolitej płatności obszarowej krajowymi płatnościami uzupełniającymi (ang. *Complementary National Direct Payments – CNDP*) w maksymalnie dopuszczanej przepisami wspólnotowymi wysokości, tj. do poziomu 30% płatności stosowanych w krajach UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 r.

Poziom płatności bezpośrednich otrzymywanych przez polskich rolników, począwszy od roku 2004 wzrasta corocznie. W roku 2010 będzie mógł wynieść

⁵ J. Kania, M. Bogusz, *Efekty pracy doradczej we wdrażaniu instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej na przykładzie województwa małopolskiego*, SERIA, Szczecin 2010, s. 73–78.

⁶ www.arimr.gov.pl.

⁷ Szczegółowo opisano instytucje i organizacje wspierające tego typu inicjatywy przez A.I. Balińską, I. Sikorską-Wolak, *Turystyka wiejska szansą rozwoju wschodnich terenów przygranicznych na przykładzie wybranych gmin*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2009, s. 44–49.

⁸ *ProW 2007–2013*, Wyd. MRiRW, Warszawa 2007, s. 121.

100% poziomu wsparcia uzyskiwanego przez rolników UE-15 (70% z budżetu UE + 30% krajowe płatności uzupełniające)⁹.

2. Cel, zakres i metodyka badań

Celem artykułu jest wskazanie stopnia wykorzystania środków pomocowych z UE przez właścicieli gospodarstw rolnych prowadzących działalność agroturystyczną w województwie zachodniopomorskim.

Rozważania teoretyczne na temat wykorzystania funduszy unijnych na działalność agroturystyczną i działalność rolniczą wzbogacone zostały o wyniki własnych badań ankietowych. Badania przeprowadzone w 2011 r. objęły 100 gospodarstw agroturystycznych zlokalizowanych w województwie zachodniopomorskim. Dobór obiektów do badań był celowy. Gospodarstwa spełniały następujące kryteria:

- zarejestrowanie działalności agroturystycznej w urzędzie gminy,
- długość prowadzenia działalności agroturystycznej – min. 3 lata,
- wartość standardowej nadwyżki bezpośredniej – min. 2 ESU.

W badanych gospodarstwach, w działalność agroturystyczną zaangażowane były minimum dwie osoby, gospodarstwa dysponowały średnio około 7 ha ziemi i 13 miejscami noclegowymi.

3. Wyniki badań

Udział województwa zachodniopomorskiego w turystyce krajowej jest znaczny (19% ogółu miejsc noclegowych w kraju). Większość miejsc noclegowych oferowanych jest w obiektach w pasie nadmorskim, zaś mała ich liczba – w pasie pojezierzy¹⁰. Odwrotna sytuacja występuje w przypadku miejsc noclegowych na obszarach wiejskich. Należy jednak zwrócić uwagę, że wskazanie skali rozwoju tego zjawiska nie jest łatwe. Tak jak podkreślają Balińska i Sikorska-Wolska: „O ile gospodarstwa agroturystyczne zaliczymy w całości do bazy turystyki wiejskiej, o tyle w przypadku pokoi gościnnych nie mamy informacji, które z nich położone są na obszarach wiejskich, a które w miastach”. Autorki

⁹ www.minrol.gov.pl (19.04.2012).

¹⁰ Tamże, s. 82.

podkreślają, że jeszcze trudniej jest w przypadku hoteli czy pensjonatów, gdzie nie ma informacji dotyczących nie tylko położenia ale i wielkości obiektów. Dlatego też dane zaprezentowane przez Instytut Turystyki mają charakter czysto poglądowy¹¹. Poniżej przedstawiono liczbę gospodarstw agroturystycznych z podziałem na ofertę sezonową, całoroczną i wyżywieniową. Wyszczególniono również liczbę pokoi i liczbę miejsc noclegowych (tab. 1).

Tabela 1

Liczba gospodarstw agroturystycznych w województwie zachodniopomorskim w 2011 roku.

Gmina	Liczba gospodarstw				Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
	z ofertą			ogółem		
	sezonową	całoroczną	wyżywieniową			
Białogard	0	5	5	5	23	60
Choszczno	6	19	8	25	105	377
Drawsko Pomorskie	7	82	75	89	317	876
Goleniów	2	14	16	16	71	191
Gryfice	6	9	5	15	77	235
Gryfino	4	4	4	8	31	76
Kamień Pomorski	28	29	23	57	269	846
Kołobrzeg	23	7	6	30	100	313
Koszalin	37	46	31	83	300	760
Łobez	6	11	11	17	85	250
Myślibórz	4	7	9	11	51	123
Police	5	3	0	8	26	78
Pyrzyce	0	0	0	0	0	0
Sławno	53	102	54	155	498	1936

¹¹ A. I Balińska, I. Sikorska-Wolak, *Turystyka wiejska szansą rozwoju...*, s. 25.

Gmina	Liczba gospodarstw z ofertą			ogółem	Liczba pokoi	Liczba miejsc noclegowych
	sezonową	całoroczną	wyżywieniową			
Stargard Szczeciński	5	16	17	21	91	220
Szczecinek	4	47	33	51	222	574
Świdwin	0	7	7	7	30	98
Wałcz						
Razem	3	29	0	32	103	312
OGÓLEM	193	437	304	630	2399	7325

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ZODR w Barzkowicach (2011).

Badania ankietowanych przeprowadzone wśród gospodarstw rolnych prowadzących działalność agroturystyczną wskazują, że świadczeniem usług agroturystycznych zajmują się głównie osoby z wykształceniem zawodowym (41%) i średnim 27%. Wynika to z dawnej świadomości rolników, że do prowadzenia gospodarstwa rolnego niepotrzebne było wyższe wykształcenie. Zaś 14% osób z wykształceniem wyższym, to przeważnie ludzie, którzy powrócili na obszary wiejskie z zamiłowania do wiejskiego życia, potrzeby kontaktu z naturą. Wykształceniem rolniczym charakteryzuje się tylko populacja mężczyzn.

Głównym zainteresowaniem autorów było źródło pozyskiwania dochodów przez właścicieli prowadzących działalność agroturystyczną. Ankietowani wskazywali na więcej niż jedno źródło dochodów w gospodarstwie. Należy jednak podkreślić, że aż 47,3% wskazywało na działalność agroturystyczną oraz 33,8% na pracę w gospodarstwie rolnym, co świadczy o powiązaniu agroturystyki z rolnictwem.

Rozpatrując dochody badanych gospodarstw agroturystycznych, stwierdzić można, że główne źródło dochodu stanowi wynajem pokoi (37,5 % dochodów). Drugim ważnym dochodem są dodatkowe usługi świadczone turystom (12,5%), wyżywienie, sprzedaż żywności lub przetworów. Duży procent – 16,7% dochodów stanowią, tzn. inne, do których zalicza się sprzedaż baraniny czy drobiu na potrzeby turystów, organizowanie imprez.

Niektórzy są bardziej aktywni i poszukują jeszcze innych źródeł dochodu dla swojej rodziny, jak handel, działy specjalne rolnictwa (uprawa ogórka pod folią czy owczarstwo), przetwórstwo spożywcze dla potrzeb turystów (pieczenie chleba, produkcja twarogu koziego), wiklina, kowalstwo, garncarstwo, także powszechna ostatnimi czasy praca za granicą.

Pytając o źródło pochodzenia środków finansowych na rozpoczęcie działalności agroturystycznej, tylko 8,29% ankietowanych korzystało ze środków pomocowych z UE na rozpoczęcie działalności. Zdecydowana większość ankietowanych, (68%) wskazała na własne oszczędności. Sytuacja taka wynikać mogła z braku możliwości dostępu do szczegółowych informacji wśród mieszkańców terenów wiejskich o zasadach korzystania z funduszy unijnych, a także w wyniku zaostrzonych procedur.

Znacznie więcej (67,27%) ankietowanych skorzystało z dopłat bezpośrednich, 41% środków wykorzystuje się na wsparcie inwestycji związanej z produkcją rolniczą. Jednak środki z dopłat bezpośrednich wykorzystywane są także na wsparcie inwestycji związanej z agroturystyką. Porównując inwestycje, które już zostały wykonane z tymi, które w ciągu najbliższych lat będą realizowane, można zauważyć powolną zmianę w kierunku finansowania rozwoju inwestycji w gospodarstwie. Mimo że nadal podstawę stanowią bieżące dochody (u wszystkich ankietowanych) i oszczędności (u 54,5% ankietowanych), to jednak dodatkowe możliwości finansowania upatrywane są coraz częściej w kapitale obcym, a zwłaszcza w pomocy z zagranicy (30,5%) oraz z kredytów preferencyjnych (15%).

Gdyby pojawiły się nowe możliwości inwestowania na rynku, 38,46% gospodarstw raczej zostałyby przy dotychczasowym profilu, przyglądając się jednak nowym możliwościom. To niewątpliwie najbezpieczniejsze rozwiązanie, nie angażuje się żadnych środków, nie ma ryzyka. Ale znaczna część gospodarstw – 46,2% postanowiłaby rozpocząć nowe przedsięwzięcie z niewielką bądź znaczną częścią swego kapitału.

Największym hamulcem rozwoju gospodarstw rodzinnych w Polsce według ankietowanych jest brak pieniędzy, pracy, funduszy na rozwój, mała dochodowość. Duże znaczenie ma także trudny dostęp do kredytów, ich wysokie oprocentowanie, skomplikowane procedury pomocowe, a także, jak twierdzą ankietowani, nierówne dopłaty w stosunku do „starych” członków UE, brak konsekwentnej polityki państwa, zły stan infrastruktury drogowej, często brak infrastruktury kulturowej, dyskryminacja wsi i mieszkańców wsi.

Podsumowanie

Agroturystyka jest realną alternatywą, na przeludnionej dziś i bezrobotnej wsi, na stworzenie nowego rynku pracy i dodatkowego źródła dochodów jej mieszkańców oraz podniesienie ogólnego poziomu życia. Jednak jak wynika z przeprowadzonych badań nie jest to nadal główne źródło dochodów w gospodarstwie, a środki na rozpoczęcie tej działalności głównie pochodzą z własnych oszczędności. Właściciele gospodarstw agroturystycznych coraz częściej przygotowują ofertę turystyczną dla konkretnego klienta, która powiększa się z roku na rok. Dążenie do osiągnięcia przewagi konkurencyjnej dokonują poprzez wykorzystanie zasobów, które przyczyniają się między innymi do kreowania produktu turystycznego. Aby uniknąć ujednolicenia oferty należy kreować produkty niepowtarzalne, wyjątkowe, atrakcyjne dla turystów, charakteryzujące się obowiązującymi standardami, normami w zakresie świadczenia usług turystycznych.

Mimo że wydaje się, że rolnicy chętnie korzystają ze środków pomocowych z Unii Europejskiej, to głównie są to jednak dopłaty bezpośrednie, które są wykorzystywane zarówno na inwestycje rolnicze, jak i działalność pozarolniczą. Znacznie rzadziej natomiast korzystają z form wsparcia unijnego na działalność agroturystyczną.

Literatura

- Balińska A., Sikorską-Wolak I., *Turystyka wiejska szansą rozwoju wschodnich terenów przygranicznych na przykładzie wybranych gmin*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2009.
- Czyżewski A., Poczta-Wajda A., Sapa A., *Przepływy finansowe między Polską a Unią Europejską w ramach Wspólnej Polityki Rolnej na tle wyników ekonomicznych rolnictwa*, „Wieś i Rolnictwo” 2010, nr 2 (147).
- Dębniwska M., Tkaczuk M., *Agroturystyka koszty ceny efekty*, POLTEXT, Warszawa 1997.
- Kania J., Bogusz M., *Efekty pracy doradczej we wdrażaniu instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej na przykładzie województwa małopolskiego*, SERIA, Szczecin 2010.
- Prow 2007–2013*, Wyd. MRiRW, Warszawa 2007.
- Rocznik Statystyczny 2007*.
- Sznajder M., Przezbórska L., *Agroturystyka*, PWE, Warszawa 2006.

Wiatrak A. P., *Analiza kierunków rozwoju obszarów wiejskich w UE oraz uwarunkowań ich zmian. Agroekonomia w warunkach rynkowych. Problemy i wyzwania*, Zeszyty Naukowe nr 150, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2010.

www.arimr.gov.pl

www.minrol.gov.pl

THE USE OF SUPPORT FUNDS FROM EUROPEAN UNION BY THE OWNERS OF THE AGRITOURISM FARMS

Summary

Studies confirm that agriourism is alternative for the unemployed in villages, on the creation of a new labour market and an additional source of income for its residents and raising the general standard of living. However, it isn't still the main source of income in the farm, and start to develop this activity mainly comes from their own savings. Unfortunately, only small group of agritourism farm owners are using the EU funds for rural tourism. This situation may arise from the lack of access to detailed information among the inhabitants of the rural areas of the use of EU funds, and as a result of stricter procedures.

Translated by Agnieszka Brelik